

RECENZE • BOOK REVIEW

Teodor Münz, *Cesta za skutočnosťou bez metafyziky. S Nietzsche a proti nemu*, Bratislava: Kalligram 2015, 161 s.

Reflexia európskej filozofie v slovenskej filozofii 20. storočia. Tvorba Teodora Münza očami súčasníkov. Ed. Z. Plašienková, Bratislava: Univerzita Komenského 2014, 200 s.

Teodor Münz (nar. 1926) své úvahy v knížce *Cesta za skutočnosťou bez metafyziky* rozčlenil do několika kapitol – Ludová filozofia v slovenských prisloviach, Cesta ku skutočnosti bez metafyziky, S Nietzsche a proti nemu, Pravda, Omyl, Skutočnosť a skutočnosti, Nietzscheho prorocstvo. V textu se protínají a prolínají dvě východiska – noetická problematika a Friedrich Nietzsche jako inspirace a současně oponent Münzových názorů. Münz se nevzdává ani racionální víry v existenci na nás nezávislé skutečnosti, ani noetického optimismu, názoru, který sám označuje za dnes už téměř neaktuální, totiž že skutečnost můžeme poznávat, a to stále lépe. Nietzsche mu podle jeho vlastních slov nabídl možnost hluboce nahlédnout do rozsáhlé noetické problematiky ve všem, s čím s ním souhlasí i nesouhlasí. Proto, nebo právě proto se Münz obsáhle věnuje i problému metafyziky, aby naplnil význam a obsah názvu své práce – cesta za skutečností bez metafyziky.

Na této cestě se Teodor Münz vyrovnává i s Kantem. Jak známo, Kant podrobil kritice tradiční metafyziku, která se pokládala za vědu. Jejím problémem bylo zaměňování předmětů myšlených čistým rozumem (Bůh, duše, svět) za skutečné věci. Kant ukazuje, že tyto předměty myslíme jinak než skutečné věci, ale myslíme je spolu se skutečností, když jednotlivé poznatky umístíme do celku

světa. Proto do skutečnosti, jak ji známe, patří, i když nejsou v jejím rámci poznatelné. Kantova kritika má tedy část negativní (předměty myšlené čistým rozumem nejsou žádnými skutečnými poznatky) a pozitivní (tyto předměty jsou myšleny přesto nutně jako podmínky, které utvářejí naše pojetí skutečnosti). Takto Kantova dvojitá kritika na jedné straně kritizuje tradiční metafyziku, na druhé straně povrchní kritiku metafyziky, která se domnívala, že předměty čistého rozumu, které nevycházejí ze smyslové zkušenosti, jsou pouhými neoprávněnými výmysly. Proti tomu postavil negativní a pozitivní část své *Kritiky čistého rozumu*. Kant tak sám považoval metafyziku za nutnou, kritizoval jen její určitou podobu a chtěl ukázat, jak máme metafyzice správně rozumět a tím ji neztratit.

Nietzsche je pro T. Münze antimefyzikem. Je si vědom toho, že každá interpretace Nietzscheovy filozofie by měla brát ohled na vývoj Nietzscheových názorů – od romantického přes pozitivistické až k metafyzickému období. Objevují se v něm často stejné motivy, ale jsou různě využívány a mění se někdy i jejich význam. V „pozitivistické“ etapě (1876–1882) Nietzsche obrátil své naděje k vědě, která nás staví tváří v tvář pravdě. Svobodný duch (*Lidské, příliš lidské*) radikálně pochybuje o všech idolech, dogmatech, náhražkách, vedle křesťanství zejména o spekulativní metafyzice, která jenom předstírá, že poznává svět, a která je teoreticky nepravdivá. Třetí etapa Nietzscheova vývoje, která je nazývána metafyzickou (1883–1889), přináší kritiku tradiční metafyziky, ale vůle k moci jako podstata jsoucího, jako úsilí všeho života se udržet a rozvíjet se k vyššímu, silnějšímu a bohatšímu, je principem nové metafyziky, principem, který je nedokončitelný, stále nehotový, který je nerozumem a bezsmyslností. Můžeme tedy sice pokládat Nietzscheho

za antimetafyzika, ale stejně tak za tvůrce nového typu metafyziky, ve které základním principem a podstatou všeho je vůle k moci, chápaná jako vůle k životu. Poznání pak pokládá Nietzsche za jednu z forem, kterými se lidský život udržuje a umocňuje. V této Nietzscheově variantě noetického perspektivismu není kritérium pravdy v objektivní evidenci nebo verifikovatelnosti, ale ve stupňování pocitu života. Poznání každého člověka je jedinečné, svět se každému lidskému životu jeví jinak, má tolik podob, z kolika perspektiv je nahlížen. Všechna pojetí jsou stejně pravdivá jako nepravdivá, rozdíl je pouze praktický, spočívá v tom, jak silnému životu slouží a jak mu slouží.

Münzova *Cesta za skutočnosťou bez metafyziky* (odbornou redaktorkou práce byla prof. Zlatica Plašienková) je inspirativní a inspirující v mnoha směrech. Prohlubuje významně poznatky předchozí Münzovy práce *Hľadanie skutočnosti* (Bratislava: Kalligram 2008) a potvrzuje ocenění osobnosti a tvorby Teodora Münze jako předního slovenského filozofa, historika filozofie, znalce německé a francouzské filozofie, významného překladatele a filozofického publicisty, které nedávno přinesla publikace *Reflexia európskej filozofie v slovenskej filozofii 20. storočia. Tvorba Teodora Münza očami súčasníkov*, kterou edičně připravila Z. Plašienková z referátů na stejnojmenné mezinárodní konferenci v roce 2013, které se zúčastnili autoři z Bratislavy, Košic, Katovic a Brna. Do sborníku přispěli B. Horyna a J. Zouhar (Budoucnost jedné velké tradice. K otázce filozofického překladu), Vladimír Leško (Historicko-filozofický preklad ako filozofický problém), Barbara Szotek (Slovenská a polská cesta k současnému filozofickému myšlení. Úvahy na pozadí tvorby Teodora Münza), Erika Lalíková (Slovenské osvietenstvo očami Teodora Münza), Zlatica Plašienková (O dvoch podobách kritiky niektorých historicko-filozofických názorov Teodora Münza),

Etela Farkašová (Listy jako forma/metoda filozofickej reflexie. Úvaha nad knihou Teodora Münza *Listy filozofom*), Kristína Korená (Teodor Münz ako čitateľ Friedricha Nietzscheho), Dušan Hruška a Katarína Mayerová (Morálka a náboženstvo v reflexiách Teodora Münza v kontexte Nietzscheho filozofie), Peter Nezník (Slávnostné rokovania. Keď povieš: Münz a Keď povieš: Rázus), Michal Bizoň (List Teodorovi Münzovi. O vzťahu Bubera k Feuerbachovi) a Peter Kret (Pocta Teodorovi Münzovi. Poznámky k Münzovmu *Listu Voltairovi* a k pohľadu Johna Graya na Voltaira). Jednotlivé studie se věnují všem oblastem bohaté Münzovy filozofické tvorby a zachycují její tematickou, obsahovou i žánrovou pestrost. Cennou součástí publikace jsou autorizovaná biografie Teodora Münze a podrobná bibliografie jeho prací. Sborník je nesporně zaslouženou poctou jedné z nejvýznamnějších osobností slovenské filozofie posledních desetiletí.

Jan Zouhar

Etela Farkašová, *Paralely a prieniky*, Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2015, ilustrácie Květoslava Fulierová, 295 s.

Významná slovenská filozofka, profesorka Univerzity Komenského v Bratislavě, básnička a prozaička, překladatelka a publicistka Etela Farkašová se v knize *Paralely a prieniky* představuje jako vynikající esejistka. Knížka je rozdělena do dvou oddílů – Kontexty globalizácie a Filozofické aspekty literatúry / literárne aspekty filozofie. Připomeňme si klíčová témata esejistických úvah Etely Farkašové.

V první části autorka uvádí, že mnohé současné epistemologické koncepty se shodují v tom, že je potřeba znovu promyslet pojmy a kategorie spojené s procesem poznávání a jeho analýz. Z toho plyne hledání nového typu rozumu/raci-